

geest te trekken. Vooral later als het subject-objectschema de metaphysica verdringt zal blijken tot hoe gevaarlijke consequenties dit voert.

Op de creditzijde van den *Theaetetus* mag echter worden geboekt dat deze dialoog de overweging en de daaropvolgende beslissing, dus het vellen van het oordeel en wat er aan voorafgaat, onderscheidt van de kennis: de band tusschen het gesprek, dat met het oordeel nog nauw verbonden blijft, en de kennis is losser geworden: de dialectiek kan niet het laatste woord hebben ⁹⁾.

Daarmede is gegeven de praeformatie van de Aristotelische onderscheiding tusschen dialectiek en bewijsleer van welke twee de eerstgenoemde behoort bij de oordeelstheorie. Hoe komt de „vader der logica” nu tot z’n opvatting van het apodeigma? Hij knoopt aan bij het dualisme van z’n leermeester tusschen idee en zintuigelijke verschijning, dat hij tot ’n eenheid tracht te herleiden. De manier waarop hij dit doet toont echter duidelijk hoe anthropocentrisch hij te werk ging. Zelf bioloog, vraagt hij niet welke methode z’n gedachtenveld vergt, maar beschrijft, als ’n echte Griek, wat voor oogen is, den ruimtelijken vorm van het volgroeide exemplaar eener soort. Want het ding is een zichzelf realiseerende vorm, ’n organisme, dat eerst wanneer het volwassen is zich volkomen verwerkelijkt in z’n materiele verschijningen, gelijk het zelf de verwerkelijking is van een hogere organische eenheid, de soort. De basis dezer *vorm-materiaal* pyramide is de ongevormde materie, de voedingsbodem van het „toevallige”, — de top de materiaalooze vorm, de Aristotelische afgod: het gehypostaseerde zelfbewustzijn ¹⁰⁾. Met Plato heeft de Stagyrriet dus gemeen de humanistische verwaarloozing van het accentverschil in „kennen” en „weten, dat”, en evenzeer die van het onderscheid tusschen „weten, dat” en „weet van”, waarin meer schuilt dan een anders vallen van den klemtoon. Dat Aristoteles echter het zelfbewustzijn in den niet-psychischen zin aanvaardt, terwijl z’n leermeester dit verwierp volgt uit het verschil in uitgangspunt: de tweeheid bij Plato wordt bij den leerling een tweeënhed ¹¹⁾.

Tusschen deze beide uitersten van vormloos materiaal en materiaalooze vorm staat o.a. de mensch. Ook ten opzichte van hem wordt het vorm-materiaalschema consequent doorgevoerd. Voor ons onderwerp is het meest van belang de onderscheiding van actieven en passieven nous. Onder dezen staat de ziel met haar tweeheid van anima vegetativa en sensitiva: aan laatstgenoemde schrijft hij de waarneming toe gegrond op begeerte en beweging. De synthese van de gewaarwordingen der verschillende zintuigen berust bij een centralen zin. De nous is niet een onderdeel der ziel maar haar vorm, zelf als materiaal slechts nog overtroffen door den goddelijken vorm van het zelfbewustzijn. In het menschelijk individu is deze nous echter slechts in het stadium der ontwikkeling en daarom valt ook hier nog weer te onderscheiden in vorm en materie, tusschen nous poieticos en patheticos. De laatste is de animale ziel *als* materie voor den eerste ¹²⁾.